

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Єлісєєвої Оксани Костянтинівни
на дисертаційну роботу Пилюти Марини Юріївни
на тему «Статистичний аналіз збалансованості зовнішньої торгівлі
України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.10 – Статистика

Актуальність теми дисертаційної роботи

Вплив глобалізаційних процесів на економіку України та, зокрема, на зовнішню торгівлю зумовили необхідність зміни принципів регулювання й умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Посилення вимог до якості товарів і послуг та необхідність дотримання вимог європейських стандартів виробництва продукції сформували принципово нові стандарти функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Потреба у гармонізації законодавства у галузі здійснення Україною зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням міжнародного досвіду та європейських вимог обумовлює перебудову національної системи торгівлі та зміну векторів її подальшого розвитку на зовнішньому ринку. Довіра до продукції, виробленої вітчизняними підприємствами з боку суспільства, інвесторів, іноземних споживачів та імпортерів, безпосередньо залежить від якості та технологічності вироблених товарів і послуг. Разом із тим високий показник експорту сировини та імпорту високотехнологічної продукції за останні роки засвідчує наявність негативних тенденцій у частині недотримання вимог європейських стандартів оснащеності підприємств і, відповідно, технологічності продукції. Існування низки проблемних питань, що не вдалося усунути шляхом реформування законодавства у сфері

Вх. № 99 від 11.03.2021 р.
Внешній секретар Зоріца О.А.

зовнішньоекономічної діяльності, визначають тему, напрями дисертаційного дослідження, його мету, завдання, науково-методологічну і практичну значущість. Потреба в удосконаленні теоретичних і прикладних аспектів здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах трансформації суспільних відносин та захисту інтересів різних груп суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності обумовлює актуальність і своєчасність наукового дослідження Пилюти Марини Юріївни за темою «Статистичний аналіз збалансованості зовнішньої торгівлі України».

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою «Методологічні засади статистичного дослідження економіки України в умовах реалізації стратегії інноваційного розвитку» (номер державної реєстрації 0111U007429) і «Статистичне забезпечення інституційних та ринкових перетворень в Україні» (номер державної реєстрації 0116U001385). У межах тем автором розроблено теоретичні положення і надано комплексні рекомендації з удосконалення теорії, організації та методології оцінки стану й динаміки зовнішньої торгівлі товарами і послугами, а також щодо ефективності функціонування органів митної статистики в сучасних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Після опрацювання основних положень дисертації, автореферату та основних публікацій Пилюти М. Ю. можемо зробити висновок, що мета дослідження, яка полягає у розробленні й удосконаленні методологічних засад і практичних рекомендацій стосовно збалансованості зовнішньої торгівлі України, загалом досягнута.

Виконуючи подані у роботі завдання, автор довів вміння працювати з інформацією та надавати її аналіз, виокремлювати основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності, узагальнювати результати дослідження, а також чітко обґрунтовувати власну позицію до різних висновків і пропозицій.

У дисертації автором використано достатньо повну інформаційну базу проведеного дослідження, до якої увійшли монографії, фахові наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених із проблем міжнародної торгівлі, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні дані Державної служби статистики України і міжнародних баз даних, інформаційні матеріали офіційних сайтів інших міністерств і відомств України та світу, нормативні документи України та інших країн – партнерів у торгівлі, регламенти ЄС щодо ведення статистики зовнішньої торгівлі, довідково-інформаційні видання та оприлюднені матеріали міжнародних організацій та вітчизняних міністерств і відомств, відкриті інтернет-ресурси.

Для вирішення поставлених завдань у роботі автором застосовувалися загальнонаукові і спеціальні методи вивчення явищ і процесів у системі економічних наук. Дослідження сутності та сучасної парадигми розвитку інституту торгівлі, виявлення основних проблем зовнішньої торгівлі товарами і послугами в умовах глобалізації здійснено на основі методів узагальнення та систематизації, аналізу динамічних рядів, регресійного аналізу, сезонного коригування і дзеркальної статистики. Методи системного і статистичного аналізу, причинно-наслідкового зв'язку застосовані для критичного оцінювання збалансованості зовнішньої торгівлі. Для обґрунтування теоретико-методологічних положень статистичного аналізу зовнішньої торгівлі використано метод узагальнення і систематизації. Методи аналізу динамічних рядів та індексний метод застосовані у визначенні рівня зміни явищ у часі і мультиплікативного зв'язку між вартістю та фізичним обсягом або ціною експорту та імпорту. Використання

методу регресійного аналізу дозволило встановити фактори, які впливають на експортно-імпортні потоки товарів і надати практичні рекомендації щодо уникнення їх негативних наслідків. Застосування методу дзеркальної статистики зумовлено зіставленням обсягів експорту-імпорту товарів із країнами-партнерами, що дозволяє з'ясувати причини таких розходжень і можливість впливу корупційної складової на ці розходження. Ґрунтовне опрацювання змісту дисертації дозволяє в цілому наголосити на логічній побудові роботи, її структурованості, коректності сформульованих завдань, що забезпечило вирішення наукової проблеми відповідно до обраної теми дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, – теоретично обґрунтовані, достовірні та логічні. Загалом виконане Пиллютою М. Ю. дослідження проведено на належному теоретичному, методологічному і практичному рівнях.

Новизна наукового дослідження, висновків і рекомендацій

На нашу думку, серед основних елементів наукової новизни можна виокремити такі.

1. Для аналізу обсягів експорту та імпорту товарів автор використовує метод дзеркальної статистики з використанням децильних коефіцієнтів. Це дозволило уникнути появи певних неточностей при формуванні інформаційної бази Державної митної служби України. (с. 170-172).

2. Також заслуговує на увагу доповнена автором система чинників, що мають вплив на зовнішню торгівлю України (с. 36-37). На основі інтеграції в чинну класифікацію фактору роботи митних органів можна виділити роль митної служби у наданні актуальної інформації з обсягів зовнішньої торгівлі.

3. Вивчення наукових джерел і публікацій, щодо аналізу зовнішньоекономічної діяльності та його інформаційного забезпечення дозволило автору поглибити існуючі тлумачення понять «зовнішня торгівля»

(с. 38) і «ефективність зовнішньої торгівлі» (с. 42). Такі трактування понять показують, що до статистики зовнішньої торгівлі включаються основні групи товарів, за виключенням деяких груп, зокрема: транзитні товари, монетарне золото, товари, придбані для перепродажу, контент, що доставляють електронним засобом та ін. Ефективність зовнішньої торгівлі залежить від компетентних рішень, які приймаються органами влади.

4. З метою статичного оцінювання факторів впливу на обсяги зовнішньої торгівлі автором запропоновано методичний підхід на основі процедур регресійного аналізу (с. 135-158).

5. Важливим результатом роботи можна вважати запропоновані автором організаційні підходи до налагодження взаємодії між статистичними і митними органами, а також суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (с. 58-59, 210). Практична цінність цього полягає у підвищенні якості статистичних даних та скороченні кількості помилок та неточностей.

6. Автором адаптовано принципи застосування методів дзеркальної статистики для підвищення якості статистичного аналізу збалансованості зовнішньої торгівлі (с. 165-185) і методу сезонних коригувань для виокремлення від загального тренду нерегулярних коливань і сезонної складової (с. 185-192).

7. У дисертації обґрунтовано необхідність удосконалення принципів функціонування й організації внутрішньої роботи митної служби, що забезпечить прозорість статистичної інформації та пришвидшить процедури митного контролю товарів та оформлення декларацій, на основі яких у подальшому формуються дані про обсяги зовнішніх товаропотоків (с. 71).

8. Заслуговує на схвальний відгук удосконалена автором система статистичних показників, що використовуються в аналізі зовнішньої торгівлі України за рахунок коефіцієнта випередження інтенсивності зміни обсягів експорту над швидкістю зміни обсягів імпорту (рис. 2.5, с. 88, рис. 2.6, с. 89).

Застосування цього показника допоможе органам державної статистики України оцінити відкритість національної економіки.

9. В умовах імплементації європейських стандартів автором запропоновано створення єдиного інструменту обміну інформацією для більш ефективної діяльності митної служби з метою прийняття управлінських рішень із цього питання (с. 58-59, 71).

10. Вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення організаційної діяльності товарообміну між країнами в зонах вільної торгівлі дасть можливість Україні прискорити вихід на світовий товарний ринок як повноправного партнера (с. 205-206).

Значення результатів для науки і практики

Дисертація Пилюти М. Ю. є самостійно виконаним і повністю завершеним науковим дослідженням, що містить теоретичні узагальнення та рекомендації для комплексного вирішення науково-практичної проблеми у частині формування науково обґрунтованих пропозицій, пов'язаних із розвитком теорії, методології та організації процесу зовнішньої торгівлі в умовах глобалізації.

Висновки і положення наукової новизни, що містяться у роботі та винесені на захист, є власним доробком автора. Опубліковані автором праці за темою дослідження вказано у переліку публікацій до дисертації. Апробацію проведено на 4 Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях у процесі обговорення доповідей здобувача.

Практичне значення результатів проведеного дослідження полягає в тому, що основні теоретичні, методологічні та прикладні положення дисертації доведено до рівня практичних рекомендацій, придатних для використання суб'єктами господарювання, органами влади й вищими навчальними закладами, зокрема:

на загальнодержавному рівні:

– принципи перевірки правильності отриманих адміністративних даних і необхідність проведення контролю отриманих даних після автоматизованої обробки (Головне управління регіональної статистики, довідка № 08-10/7-19 від 07.03.2019);

– принципи та методики аналізу ефективності зовнішньоторговельних операцій в Україні (Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, довідка № 2124-09/553 від 13.09.2019 р.);

– методичні основи статистичного оцінювання даних зовнішньої торгівлі і впровадження сезонного коригування даних під час аналізу зовнішньої торгівлі товарами (Державна служба статистики України, довідка № 06.1-09/25-19 від 25.04.2019);

на рівні навчальних закладів:

– пропозиції до виконання наукових досліджень і у науковому процесі викладання дисциплін «Статистика зовнішньоекономічної діяльності», «Макроекономічна статистика» та «Економічна статистика» (ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» довідка б/н від 03.01.2020).

Ґрунтовний зміст і прикладне значення результатів, одержаних у процесі наукового дослідження Пилюти М. Ю., вказують на можливість їх подальшого використання у господарській діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, державних органів та навчальному процесі.

Повнота висвітлення основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертації Пилюти М. Ю. оприлюднені належним чином у 10-ти наукових працях, загальним обсягом 2,6 друк. арк. (усі виконані особисто автором), із яких: 1 стаття – у науковому фаховому

виданні, 1 – у зарубіжному виданні, 4 – у наукових фахових виданнях України, які зареєстровані в міжнародних наукометричних базах; 4 тези доповідей та матеріалів Міжнародних і Всеукраїнських наукових або науково-практичних конференцій. Вказані друковані праці за обсягом і кількістю повністю відповідають вимогам до публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Сутність публікацій повною мірою відображає основні наукові результати дисертаційного дослідження, що винесені на захист.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат за змістом відповідає основним положенням і висновкам, що подані у дисертації, відображає структуру і логіку викладеного матеріалу, є ідентичним із результатами дисертаційної роботи, розкриває сутність практичних рекомендацій щодо реалізації політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Дискусійні питання, недоліки та критичні зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Марини Пилюти, слід звернути увагу на окремі неточності та спірні положення, які можуть стати предметом дискусії під час процедури захисту дисертації.

1. У положенні наукової новизни автором вперше використано метод дзеркальної статистики для аналізу розходжень даних із зовнішньої торгівлі, які надаються Держмитслужбою і митницями інших країн до статистичних органів на основі децильних коефіцієнтів (с. 170-172). Проте бажано більш повно описати термін «розходження» для розкриття ґрунтовності отриманих результатів та висновків.

2. Автором вдало обґрунтовані проблеми, які заважають удосконаленню системи державного регулювання зовнішньої торгівлі України (рис. 1.1, с. 35) та чинники, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність України (рис. 1.2, с. 36). Проте в роботі описано здебільшого проблеми організаційно-управлінського характеру. На нашу думку, слід більше уваги приділити проблемам інформаційного забезпечення державних органів.

3. Автором проведений аналіз змін у структурі експорту-імпорту товарів і послуг з використанням коефіцієнта структурних зрушень (с. 100-116). На нашу думку, бажано було б зробити порівняльний аналіз розрахунків структурних змін за іншими методиками та обґрунтувати вибір саме цієї методики.

4. У дисертаційній роботі застосований метод сезонного коригування даних для оцінювання впливу сезонної компоненти на обсяги зовнішньої торгівлі у 2019 році (185-190). Також проведено сезонне коригування експорту та імпорту товарів зокрема за товарною структурою України (с. 190-191). Разом з тим, на основі цього методу, доцільно було б розробити авторську систему індикаторів ділових очікувань для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

5. Підрозділ 3.3 присвячений рекомендаціям щодо вдосконалення процесу зовнішньої торгівлі. Результати аналізу країн-імпортерів газу до України за 2011 – 2019 роки подано на рис. 3.10 (с. 203). Проте доцільно було б проаналізувати обсяги експорту-імпорту іншої продукції паливно-енергетичного комплексу.

Висловлені зауваження до змісту роботи і вказані недоліки не знижують науково-практичної цінності результатів та загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Пилюти М. Ю., а дискусійні положення можна вважати актуальними для подальших наукових досліджень.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Пилюти Марини Юріївни «Статистичний аналіз збалансованості зовнішньої торгівлі України» – самостійне, завершене наукове дослідження, яке виконано на актуальну тему. Автором отримано нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності становлять вагомий внесок у розвиток сучасної теорії, методології, організації та практики збалансування міжнародних товаропотоків в умовах глобалізаційних процесів. Дисертаційна робота добре структурована, з витриманою логічною послідовністю викладу теоретичних положень, що підтверджені практичними матеріалами й узагальнені в наукових публікаціях. Тема дослідження, предмет, об'єкт, його основні положення, висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.10 – Статистика.

За структурою, змістом, наповненістю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, достовірністю одержаних результатів дисертаційна робота Пилюти Марини Юріївни «Статистичний аналіз збалансованості зовнішньої торгівлі України» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656), що висуваються до кандидатських дисертацій, а автор Пилюта Марина Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – Статистика.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики,
обліку та економічної інформатики
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончар

Учений секретар

Оксана ЄЛІСЄВА

Тетяна ХОДАНЕН